

ФРАГМЕНТАРІЙ «ВЕЛИКОЇ ГРИ» ДЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ. ВСТУП

У статті на підставі праць автора та коментованого введення відповідних термінів і понять розглянуто суттєві моменти функціонування Світу Людини як останньої за часом культурно-історичної моделі життя Європи (ширше – західного світу); запропоновано методологічний апарат філософського дослідження культурно-історичних реалій; створено адекватну філософську мову опису картини світу ХХІ ст.

Автор пропонує оригінальне визначення Європи як ідеї розбудови світу під проводом людської особистості; акцентує увагу на ліберально-демократичній природі Світу Людини, його нинішній смисловій визначеності й фактичній завершуваності; визначає смислові зсуви в системі цінностей (гуманізм, права людини, приватність, науковість, мораль, професіоналізм, конвенціоналізм, культура, культурна комунікація *etc.*), що перетворюються на відносні цінності (інтереси); фіксує набір актуальних компетентностей «наприкінці Світу Людини» (світська ігрова персонажість, успішність, модність, зірковість, креативність, анархічність, неісторичність, змагальність, риторична вправність, комунікативна банальність).

З огляду на принципово ігровий характер Світу Людини важливе місце належить презентації фрагментів оригінальної філософії гри, де автор дає визначення гри і розглядає її культурно-історичні моделі та стилі від античності до сьогодення.

Головну увагу приділено проблемі історичного завершення Світу Людини та його перетворення на власну пародію.

Ключові слова: фрагментарій; гра, повторення неповторного, ігровий стиль; теорія, історія, практика; культура; Абсолют; Світ Людини, земний рай, соціалізм, капіталізм, фашизм, лібералізм, трансгуманізм, права людини, свобода, світський, щастя, успіх, зірковість, мода, панівний формат життя; знання, буття, розуміння, смисл, факт, дійсність, реальність; освіта.

Преамбула

Б о д о н

Усі зійшлися в час?

Г о т ь є

Так!

М а р і о н

Гру знайти б для нас.

Адам де ла Аль.

Гра про Робена і Маріон [49, р. 382]¹.

Мінливий простір гри, про який буде мовлено у свій час, уявляється мені нині найбільш адекватними «декораціями», аби смисловим чином поховати *resp.* «зняти» ХХ ст. і позначити перші знаттєві контури нового віку. Зрозуміло, без власне історичного матеріалу, того специфічного «фактажу», якого зазвичай так прагне уникати філософ, інтелектуальний тип, що йому волею долі призначено працювати зі смислом навпрост [42, с. 10], – так ось, без історичної практики з її спрямованістю, доцільністю й водночас стихійністю та фрагментарністю (див. далі) тут ніяк не впоратися.

¹ Тут і далі переклади зі старофранцузької фрагментів гри «Li Gieus de Robin et de Marion» належать автору статті.

Тож заходимося потроху збирати ці фрагменти старої-нової реальності, аби в такий спосіб логіку, абстрактні схеми життя об'єднати із самим життям в аспекті його смислового (а якого ж іще!) пояснення. Як мені сьогодні здається, фрагментів тих (власне, ігор) має бути принаймні одинадцять – за числом наріжних для сьогодення світових криз [28]. (*Хоча кому до снаги повелівати грою!*) Але спершу є сенс дослухатися до самої гри, окреслити її примхливий простір, проказати її найважливіші слова. З цього й почнемо.

Слово про слова

М а р і о н (одна, співає)

Нехай спливає час –

Давай-но грати враз.

І хай спливає час,

І хай спливає час!

Адам де ла Аль.

Гра про Робена і Маріон [49, р. 358]

Отож, цей текст є низкою лише попередніх – покровових – зауважень із приводу **слів**. Тих самих слів, які врешті пойменують для нас наскрізні смислові стрижні «великої гри» для ХХІ ст. Гри, в якій доведеться грати всім.

1. На перетині двох останніх віків деяким любителям інтелектуальних ігор здалося: різнобарвні фукуямівські фургони [48, с. 504] – образ людства, якому належав світ «великої» історії, врешті «доїхали до міста» [48, с. 505], – вочевидь, аби сформувати медійну картинку, «як усе виглядає насправді».

У цьому сенсі, особливо на тлі суперечок про справжній кінець тисячоліття й «повернення <до> історії» після 11 вересня 2001 р., проблема історичного постфактуму як «кінця історії»¹ стала дослідницьким викликом, що потребував пояснень [31, с. 7–10]. Перші задовільні для автора загальні результати було отримано ним на початку 2010-х рр. Тоді, продовжуючи розпочатий у першій половині 90-х рр. минулого століття в [26; 30; 45], а в останні сім років суттєво уточнений у [20; 27; 28; 32–34; 39; 40] аналіз тих тектонічних зсувів, що вже чверть віку формують обличчя не календарного, а справжнього ХХІ ст., я запропонував – передусім у [27; 28] – феноменолого-трансцендентальне дослідження проблеми кінця звичного для двох останніх поколінь європейців світоустрою, який нині досяг своїх смислових кордонів, отже, можливості самовизначатися.

Ідентифікуючись щодо власної ліберальної природи² у проміжку від окремішності приватного життя³ до глобального миробудівництва⁴, цей світоустрій набув рис дещо іронічного само-

¹ У потрібному нам значенні термін використав О. Кожев у [6, с. 143].

² Термін «ліберальний» тут вжито в суто філософському сенсі, тобто з огляду на світогляд, утверджений на онтологічних засадах, що виключають легітимне існування трансцендентного виміру світу, допускаючи лише інобуттєве йому світове поцейбіччя [44, с. 13]. Так у центрі світобудови постає автономна (= незалежна від Абсолюту чи його окремих проявів) людська особистість в її лише умовній самостверженості [39, с. 237] та впевненості у праві жити на свій розсуд «у тому, що стосується лише її самої» [14, с. 298; 2, с. 132]. Сам Абсолют, опиняючись у ліберальному «горизонті присутності» (М. Гайдеггер), що, за Т. Масариком, виникає «з протистояння теократії» [13, с. 201], тобто саме в інобутті, звужується до людської ідеї абсолюту, або гуманізується [7, с. 491].

³ До речі, саме до його сфери Річард Рорті, один з апологетів ліберально-демократичної держави, за Хансом Йоасом, «рисує виганяє» політичну загрозу, «що походить від радикальної етики самостворення» [5, с. 216; 17, с. 97]. Остання нагадує про історичний початок того, що Ф. Фукуяма називає «Світовою ліберальною революцією» [48, с. 80–97]. Пор.: «Не даємо ми тобі, о Адаме, ані свого місця, ані певного образу, ані особливого обов'язку, щоб і місце, й лик, і обов'язок ти мав за власним бажанням... Ти ж, не обмежений жодними кордонами, визначиш свій образ за власним рішенням, на волю якого я тебе віддаю. Я ставлю тебе в центрі світу, аби звідти тобі було зручніше оглядати все, що є у світі. Я не зробив тебе ні небесним, ні земним, ні смертним, ні безсмертним, аби ти сам, вільний і славетний майстер, сформував себе в образі, якому... надаси перевагу... О, вище й чарівне саба людини, якій дано володіти тим, що забажає, й бути тим, ким прагне!» [15, с. 249].

⁴ Пор.: «Політичні, економічні та філософські принципи, що є підґрунтям сучасного миробудівництва, утворюють так звану ліберальну модель світу...» [46, с. 101].

усвідомлення⁵, отже, історичності. Отримана мною «на виході» модельна картина світу з додатними наборами онтологічно обумовлених криз і затребуваних нових компетентностей, умовно позначених як «компетентності успіху» (замість старих «компетентностей щастя»⁶), теж потребувала пояснень. Сподіваюся, це перше, але не останнє з них.

(**Sic!** У ліберально-демократичному світі обивателів, упольованих «не тоталітарним режимом, а вільнотами громадянського суспільства» [12, с. 321], яке нарівно «впускає» всіх у легітимований ним ринково-майданний простір плюралізму некритичних (професійно не ідентифікованих) думок, **успіх** є позитивною визначеністю щодо майбутнього серед однотипних елементів соціальних мереж культури⁷. Або ще так: результативний збіг життєвих цілей із панівним для тієї чи іншої культури *resp.* усередненим форматом життя. Найвища для певної культури міра відтворення такого панівного формату життя – то **зірковість**. Нарешті, сам панівний формат *resp.* тренд життя назвемо модою, що орієнтована на: а) успішне **соціальне навчання**⁸, б) кар'єрно спрямований **рекрутинг**⁹ і в) **сервільну критику** «зірок»¹⁰. Все це – інструменти маніпулювання / панування в сучасному ліберальному світі.)

2. Доречно охрестити таку серію досліджень-пояснень *фрагментарієм*, або *зібранням фрагментів* (уламків, шматків¹¹). Мається на увазі ось що¹².

З огляду на діалектичну природу **історії**, цього становлення самоусвідомлюваного *буття* [43, с. 5], отже, справжнього «іншого» *resp.* інобуття **теорії**

⁵ Ця іронічність відбиває неусувні проблеми з ідентифікацією згаданого «само» – родову пляму лібералізму. Відмовивши світу в легітимності абсолютної *міри* його справжності, ліберал втрачає сам інструмент вимірювання. Тож він безпорадно твердить про невіру «в субстанціальний характер нашої внутрішньої сутності», аби врешті зробити веселу міну при лихій грі: мовляв, контингентність людського існування – «не причина для сумнівів щодо сенсу життя, а можливість розвивати власну креативність і створювати самих себе (привіт Піко! – Ю. С.) у різноманітних контекстах» [5, с. 215]. За цих обставин, підсумовує Йоас дослідження міркувань Рорті щодо людини як «безстрижневої» істоти з «випадковим набором контингентних та ідіосинкразичних потреб» [5, с. 214], адекватною реакцією на розуміння контингентності й «буде іронія» [5, с. 215].

⁶ Щастя – *кінцевий збіг* знання і життя в його остаточній поясненості й розумній втіленості, або повнота самоусвідомленого життя (*блаженство мудрості*). Нині, на тлі *успіху*, воно все частіше нагадує чи не *соціальне аутсайдерство*.

⁷ Тож успіх потребує культурного *проекткування* власних *переміщень-міграцій* *resp.* просувань (див. далі).

⁸ *Соціальне навчання* є позитивною мігрантною адаптацією особистої поведінки до панівного формату життя.

⁹ *Кар'єрний рекрутинг* – це інститут кадрового забезпечення панівного формату життя.

¹⁰ *Критика «зірок»* – це дослідження точності відтворення панівного формату життя.

¹¹ Пор. лат. *fragmentum*.

¹² Див. також Преамбулу.

як фактично усвідомленого *смыслу*, *смыслова* завершеність останньої у згаданих поясненнях на догоду й засобами Клію¹ повинна поступитися місцем притаманній історії емпіричній випадковості й саме фрагментарності. За таких умов в аспекті синтезу теорії та історії засобами історії ми стикаємося з **практикою**, яка обертається формою **становлення** *resp.* **усвідомлення** теорії – своєрідного «іншого іншого» щодо історії – на речовині життя. Тому практика не критерій істинності теорії як такий (часткове і фрагментарне вочевидь адекватно не вимірює ціле й непорушне – знання і *смысл*), а найперше – історична *мира* й *межа* можливої реалізації теорії в конкретних умовах життя. Одинадцять (?) таких «меж реалізації» й становитимуть інтерес для нашого фрагментарію в наступних після цієї інтродукції «серіях» гри.

3. З іншого боку, я вирішив позначити це – вступне в ряду майбутніх «фрагментів» – історико-філософське *opusculum* саме слівцем «**гра**».

Менше за все мені кортіло будь-що відтворити тут зразки напівзабутого жанру середньовічної міської літератури для театру, який на схилку своєї доби виявився поблажливим до світських сюжетних ходів. (*Хоча треба визнати: розбавити філософську мораліте комічними побутовими сценками, запозиченими з повсякдення, що пустилося берега... та ще додати сюди децицію пастурелей у стилі автора епіграфа – знаменитого «горбуна з Арраса», який у 80-х рр. XIII ст. опинився в Неаполі при дворі Роберта II, графа д'Артуа... а потім взагалі витягти на сцену резек, фідель, арфу, волінку, тамбурин, поздовжню чи поперечну флейту (бо ж «у срібний флажолет /*

¹ Мова не про звичні іконографічні атрибути Клію – грифель і сувої / шкатулку для них. Натомість *смысл*, усвідомлюючи сам себе, – бо ж нічого іншого, крім *смыслу*, в ньому нема: на те він і *смысл*, а не стіл у його власній «столовості», – так ось, *смысл*, подвоюючись у власному усвідомленні як 1) те, що мислить (суб'єкт), і 2) те, що мислиться (об'єкт), тим самим перетворюється на самоусвідомлений *смысл*, або *розум*. Розум же, розглянутий спеціально в аспекті власного усвідомлення *resp.* самоототожнення, коли думка як об'єкт найперше стає предметом для себе, упредметнюється у *знанні*. І, коли ми визначаємо *історію* як становлення самоусвідомлюваного буття (не *смыслу*!), це означає: *знання* і буття синтезовано не засобами *знання* – через їхнє співвіднесення (*знання* ж як таке, поміркованість-сфробовнї, від часів Платонового «Харміда» і є *самоспіввіднесенням* *смыслу* [16, с. 358]), а саме засобами буття – через взаємопокладання *знання* й *не-знання*. Тобто *знання* береться тут в аспекті своєї *суперечності*. Задля чого? Задля розумного *народження* / *визначення* *не-знання* у *знанні*, власне – *освітити*, бо ідентифікацію із собою, справжнім, через *знання* й називають освітою. Так *знання* обертається *знанням чийсь* і *чогось*, тобто *відстоїть* від себе, чистого *знання*, на величину власного *носія* / *предмета*. Ось таке «привласнене» *знання* і є *розумінням* [35] – увіраженою для іншого *відповідністю* думки самій собі як власному предмету мислення. В цьому сенсі *історія* – дане у становленні «розуміння буття» [10, с. 685].

мій Робен сурмить» [49, р. 374)]... Потішна була б інтелектуальна пригода! Кілька стильно-автентичних рухів – і ми в обіймах матінки-історії. Примушені переживати її чергову криваву «сицилійську вечерню». Впродовж чергових двадцяти років. Із черговим мирним договором між черговими Сицилією й Неаполітанським королівством у кінці чергового сюжету, що його підпишуть сини тих «педро» і «карлів» із домів чергових «барселонців» і «канетів», за яких вкотре все розпочалося. Voilà!) Натомість гра присутня тут як певний символ – і то є символ доби Світу Людини². Але чому – гра, і як – гра? Ці питання теж потребують коментаря.

4. Для початку ж потребує такого коментаря сам **Світ Людини**.

Виникнувши у ХХ ст. як породження європейської й узагалі – західної цивілізації, цей вільно-ігровий (див. далі) світ упродовж останніх чималих років упевнено оформив лідерську заявку як глобальний проект людства [50–51; 55–56]. Його й досі не завершена історія була й залишається поцейбічно-еретичною³ спробою втілення популярної від часів Відродження ідеї облаштування життєвого простору під проводом **людської особистості** аж до справжнього *раю* на землі силами самих її пожилців.

Та ідея – на тлі антично-середньовічного мотиву «блажених островів» (*insulae fortunatae*) – знайшла відображення в культурному просторі між позачасовою острівною автаркією пізньоренесансних утопій – до Беконової «Нової Атлантиди» включно, Новим світом обох Америк із його топосами Ельдорадо, Пайтіті та Срібної гори [1, с. 22] чи його ж ціннісним двійником – Донбасом («Америку зірка нова» в О. Блока; 1913), аби... Аби надалі увіразнитися в московських павільйонах «міста чудесних палаців» *resp.* «міста-саду» (із 1959 р. – ВДНГ СРСР) як справжнього «образу *раю*»⁴ для нових людей – стахановців тіла й духу, що звідали «щастя звільненої праці». Або в гітлерівським «*раю* через пекло» – земнім *раю* «завойованих

² Див. про неї хоча б у таких працях автора [19–28; 30; 32–34; 37–40; 44; 57–58].

³ З погляду просякнучих інтуїціями абсолютно-особистісного буття Середніх віків.

⁴ За легендою, головний архітектор сталінської Всесоюзної сільськогосподарської виставки В. К. Олтаржевський в основу її плану поклав православний хрест із площею Механізації в осередді та статуєю Й. В. Сталіна в центрі самої площі. Навколо неї розташувалися дев'ять павільйонів-«планет», що перетворювало площу на своєрідне «сонце» на чолі з вождем як символічним світилом нового світу. Так вибудовувався образ комуністичного *раю* для преображеної світлом правди родини братніх радянських народів – обітованої землі, до якої вів «святий шлях» на Троїце-Сергіїв монастир.

країн»¹. Або в Рейгановій Америці як «сяючо-му місті на горбі»². *Et cetera*³.

Нині цей – грандіозний – проект облаштування раю на землі в «доступному для огляду майбутті» [3, с. 5] й у його інобуттєвій принадливості [41, с. 9], а насправді – план «відпадіня в ніщо», знебожене світове *сирітство* перед лицем відторгненої справжності Буття, добігає кінця.

Добігає не лише *сислово*, у власному визначенні, де *сисл* синтезу земного і небесного, часового й вічного, інобуття й Буття, здійсненого засобами інобуттєвого поцейбіччя, від початку обтяжено *логікою протилежності*, навіть *нігілістичним алогізмом*⁴. Проект «Світ Людини» завершується й *фактично*. Він переорієнтується з дитячої мрії «вбити Бога» [28, с. 3] на прагнення *людинобожжя* в реальних актах ліберального «самобуду» [32, с. 35] на підставі уваги й поваги до *будь-якої* людської особистості взагалі⁵, – й показово, що Лісабонська угода ([53], 2009), яка підмінила так і не узгоджену Конституцію ЄС, не містить жодних посилань на абсолютні засади життя.

¹ Пор.: «Новопридбані східні райони ми повинні перетворити на райський сад» [4].

² Пор. її емігрантськи-антиутопічний «прототип» у романі Е. М. Ремарка «Тіні в раю».

³ Три останні приклади – завершення ренесансно-просвітницького проекту. Тут Європа, забуваючи про трансцендентну глибину особистісного буття за часів Середньовіччя, прагне абсолютизувати скінченну людську особистість в її історично-фрагментованому становленні, а саме: 1) зовнішньо-тілесному *resp.* колективістському вимірі (= світовий **соціалізм** із підпорядкованим текстом **інструкції виробничим** стилем життя); 2) внутрішньо-розумному *resp.* індивідуалістичному моменті (= світовий **капіталізм** із підпорядкованим текстом **реклами споживацьким** шалом); 3) їхньому обопільному синтезі (= світовий **фашизм** із покірним текстом **владних розпоряджень упорядковано-розподільчим** завзяттям) [9, с. 391; 20, с. 4]. Що ж до «поцейбічно-райської» складової світового лібералізму, цієї «провідної геокультури нашої (західної. – Ю. С.) світо-системи», яка «вступила у стадію завершальної кризи», – див. у [3, с. 4–5].

⁴ Він-то й провокує катастрофу – можливе самозруйнування Світу Людини внаслідок випадкової реалізації ним власної «цільової причини»: самоздійснення людини як *homini liberale* в її онтологічному **сирітстві**, або фактичне *відпадіння в не-буття* [28, с. 4].

⁵ Таке «будь-якої» через принципову невизначеність людської особистості на тлі відмови від абсолютної міри особистісності означає для Світу Людини наступну «суперуніверсалізацію прав», коли на нижній його межі «буде втрачено відмінність між людиною й не-людиною» [48, с. 445], а на верхній – отримано попередбачувані трансгуманістичні перетворення людини для реалізації ідей: а) *біоморфічної* свободи (пор. досягання вічної молодості, фізичного здоров'я й особистого безсмертя у **трансресивному трансгуманізмі**); б) *гендерної* свободи (пор. добровільне усунування гендера в **постгендеризмі**); в) *екологічної* свободи (пор. повне відтворення здоров'я й довкілля в **техногайнізмі**); г) *громадянської* свободи (пор. принцип самовласності в **лібертаріанському трансгуманізмі**); д) *етичної* свободи (пор. штучні максимізація щастя й припинення страждань завдяки технологічному *paradise engineering* у **аболіціонізмі**).

(Наголосімо: *людинобожжя* як абсолютизовано-людський вимір світу радикально відрізняє проект «Світ Людини» від проекту «Божий світ» на середньовічному латинському Заході з його ставкою на **Боголюдство**, на справжню Абсолютну Особу. Звідси – стійка підозра, що апологізація людини «в позиції Абсолюту», як людинобога, робить нинішній, від початку власне європейський, проект по суті **антихристиянським**. Тож наш «новий світ» живе за парадоксальною формулою глави спільної комісії з європейських справ іспанського парламенту Ані Паласіо: «Все для людей, проте без людей» [52].)

З огляду на фактичність кінця Світу Людини й виникає наріжне питання нашого часу: хто він, цей час, – похоронний агент Світу Людини чи реальний провісник іншої, наступної, культурно-історичної епохи? Втім, саме це питання свідчить: ми просто на **межі** Світу Людини. Тож наш час – це час «кінця останніх утопій» і «радикального од-чарування», коли «священне втілюється в самому людстві» [47]⁶, наче в народі Ізраїлевім.

5. А тепер повернімося власне до гри.

Мені вже доводилося розгадувати загадку гри в [18]. Підсумовуючи нині ту «працю думки», можна сказати так.

Якщо **світ** є⁷, він із необхідністю є *визначеним*, тобто відрізняється від усього, що не є світом, від *ніщо*, має певний *сисл*. Та, крім того, що світ є визначеним *resp.* щось *значить*, він ще просто є – як те, що *фактично* втілює на собі всю власну визначеність і значущість. Без цього його ніяк не вирізнити як щось певне, таке, що є, – і тоді його, точно, *нема* для знання й розуміння. Вза-галі.

Сам по собі світ не є ані чистим *сислом*, ані чистим *фактом*. Але він є їхнім, тим чи іншим, *синтезом*, власне, світовою *дійсністю*, що відкривається в безлічі своїх можливих символів / образів (хоч би й у нас), які для неї є *реальністю*⁸ – фактично осмисленою дійсністю [33, с. 22].

⁶ Автор цих слів, міністр освіти Франції в уряді Ж. Ширака Люк Феррі, вважає: філософ найбільше перетворюється на філософа, лише остаточно відійшовши від Бога. Тому в [54, р. 27] цей лобіст закону «Про світськість» пише: «Європа увійшла до нової ери... повної світськості або... радикального матеріалізму: для багатьох... вираз "надлюдське" насправді вже ні про що не каже. Людина стала альфою й омегою свого існування, й трансценденції минулого, як-от Космос і Бог... Батьківщина й Революція... видаються позірними, догматичними й мертвими. Дехто... продовжує вірити, та їх усе менше... а для всіх інших за смертю не стоїть ані причини, ані смислу, ані загробного світу».

⁷ А таки є: заперечувати той факт цікаво лише божевільним, які спілкуються з «чорною діркою» суцільною непізнанованості й п'ятьми.

⁸ І то є реальність *числова, якісна, розумна, вольова чи фізична, хімічна, органічна etc.*

Так, споглядаючи буття світу, ми вчимося *по суті* розрізняти в ньому дві – нарівно всеосяжні – сфери: **Знання** й **Буття**.

У сфері чистого *знання* як такого нема нічого, крім знання в його *самоспіввіднесенні*, – і це тому, що воно знання, а не щось інше, що не є знанням. У цьому сенсі воно нейтральне до буття – й це дає змогу завдяки знанню *пояснювати* будь-що, не зводячи одну буттєву форму на іншу. (Так математик не зводить дві фури на дві шафи, пам'ятаючи про повну буттєву без'якісність двійки як такої.)

Також очевидно, що у сфері *буття* як такого нема нічого, крім чистого буття з його суцільними, цілком сліпими поза знанням, *покладаннями* невідомо чого, – і це знов-таки тому, що воно ж буття, а не щось інше. В цьому сенсі воно так само нейтральне до знання, як і саме знання – до будь-якого не-знання.

Нарешті, не менш очевидно: між кордонами цих двох сфер, де, з одного боку, світ явлений у своїй вихідній правильності й доцільності, а з іншого, у своїй неосмисленості й пітьмі, – так ось, між ними лежить певне «серединне» царство – те уславлене Діотимою у Платоновім «Бенкеті» «між», $\mu\epsilon\tau\alpha\beta\epsilon\tau\omega$, де чисті «ідеальність» і «матеріальність» саме синтезуються в категорії *дійсності*, що, своєю чергою, увиразнюється для інших *resp.* усвідомлюється в категорії *розуміння*¹. З огляду на присутній тут, у цьому реальному синтезі момент *ідеальності*, отже – визначеності й необхідності, а також момент *чуттєвості* (меональності), отже – непевності й випадковості, отримана нова світова сфера відкривається у вигляді стихійно-осмисленої / осмислено-стихійної (= дивовижно-символічної) *ступінчастой* ієрархії рівнів фактичного розуміння.

Ось тут нам і варто шукати **категорію гри**.

Так стає зрозумілим: гра – це не чистий *смысл* і не чистий *факт*. Гра – це саме *фактичний* *смысл* і одночасно *осмислений* *факт*. Або ще інакше: це *смысл*, що відстоїть від себе на величину власного фактичного носія, і це *факт*, що є фактом саме *мірою* такого носійства. Тож тут *смысл* постійно наче впізнає себе в *факті*, а *факт*, своєю чергою, тією чи іншою *мірою* втілює свій власний *смысл* – і це перетворює гру на суцільне взаємне кругообертання *смыслу* й *факту* в межах їхнього – єдиного для обох – фактично-осмисленого *образу*², що, втім, не

звідний на жоден із них, своїх онтологічних «подільників».

Така очевидна **автаркія** (О. Ф. Лосєв) щойно отриманого – «грайливого» – образу натякає на те, що у грі відтворюється *resp.* повторюється не *смысл* і не *факт* як такі, а те, *чого* саме *смыслом* і *фактом* вони обидва є. Дійсність світу? Звісно, й вона. Проте, оскільки дійсність світу не є сам світ, а є лише один із безлічі (хай цілокупно-завершальний!) способів світової даності³, є *смысл* говорити про той символічний, отже, теоретично ніяк не довідний, але таємниче *явлений*, передпочаток, чи первообраз, світу, його ні з чим не порівнянне «НАЙСАМШЕ» (О. Ф. Лосєв), відображенням якого і є наш «грайливий образ».

Так відкривається одна з найцікавіших загадок світової гри.

Її простір – агональний простір знаттєвої напруги, *енергії* Найсамішого в його символічному ВТІЛЕННІ *resp.* ВІДТВОРЕННІ самого себе, або суцільне становлення розуміння в аспекті **різниць**⁴ – як моменту самої МІРИ (не) очевидності розуміння для іншого, хто не є цим розумінням як таким. У власне логічному аспекті це **розбіжність** – і тоді гра виявляється справжнім **повторенням неповторного**, гранично – **самоневловимістю** [18, с. 91].

В античності то є самоневловимість принципово дорівнюваного собі *resp.* адекватного космосу в його доленосній тілесності – й це зроджує *адекватно-видовищний*⁵ (в тому числі й насаперед – внутрішньо *споглядальний*) стиль гри, де грецький ТЕАТР поступово деградує до римського ЦИРКУ.

На середньовічному християнському Заході то є самоневловимість особистісної автаркії принципово поза- / надсвітової Абсолютної Особи – й це зроджує *остинатний* (див.: італ. *ostinato* – ‘наполегливий’), підкреслено «*повторювальний*» ігровий стиль Божого світу, що «за причетністю» подвоює / пародіює моменти Абсолюту в тварному й гріховному поцейбіччі⁶.

За часів Ренесансу то є авторська самоневловимість Бога-Творця – й це зроджує *аван-*

³ Адже «річ не є не-річ» [11, с. 300], тож не звідна ані на матеріал, ані на форму, ані на будь-яке їхнє поєднання (як спосіб мислення речі), ані на її, речі, ознаки чи усвідомлення *etc.*

⁴ У діалектичному плані *різниця є кордоном* (= збігом) між буттям і не-буттям, власне, *інобуттям як таким* для них обох, «із точки зору як буття, так і не-буття», коли обидва постають «*іншим собі*» внаслідок *перетину* *смыслового* кордону [11, с. 512; 29, с. 5].

⁵ Згадаймо інтелектуальні пригоди знаменитої античної теорії (букв. ‘видовище’) у текстах Плотіна.

⁶ Згадаймо знамениту середньовічну естетику «верху» й «низу» з її «Заповітом осла» і «святим дурнів».

¹ Щодо діалектики розуміння – див. у [35; 36].

² Пор. відповідні сюжетні «ходи» в [18], а також в [8, с. 105–106].

тюрно-метаморфозний, майстерно-авторський ігровий стиль світу «природної особистості»: людини-титана, сина земного й небесного – з його прямою перспективою, великими географічними відкриттями (= обмацуванням-присвоєнням здобутого поцейбіччя), настановами государям (*institutionibus principibus*) і європейським романом.

За часів Модерну то є агностична самоневловимість абстрактного Бога-годинникаря – й це зроджує *теоретично-гіпотетичний* ігровий стиль розподіленого на суб'єкт і об'єкт світу науково-дослідного пошуку (привіт утілесненій античній видовищності!), де будь-який крок – тотальна *варіативність і проба*¹.

Нарешті, маємо сучасну атеїстичну самоневловимість вихідного «байдуже-кого» на тлі ліберально-нігілістичного самоствердження людської особистості як такої на речовині світу в глобальному образі «людства», проте без істиннісно верифікованого підтвердження згаданого «само-» з огляду на його радикальне світове сирітство [41, с. 12], – й це зроджує нейтральний щодо будь-якої верифікації *вільно-персональний* ігровий стиль увиразненої власним кругообертанням людини-знака в межах семіотично-комунікативного простору культури як символічного світу людини з його хрестоматійними «віком-вовкодавом» (О. Е. Мандельштам), «віком джазу» (Фр. С. Фіцджеральд) чи «фейлетонною епохою» (Г. Гессе)². То є своєрідна й цілком безнадійна гра *заради* гри – звідси й заголовок до статті.

Останній сюжетний «хід» дає нам змогу оцінити всю онтологічну неминучість притаманних нинішньому Світу Людини *умовності, скінчен-*

ності та редуцціонізму на тлі його ж принципової – наскрізної – *конвенційності*. Він тримається лише людською особистістю, проте сама вона поза відкинutoї нею надсвітової Єдності світу як цілого, що за смыслом (не за фактом!) не звідне до своїх часток / способів даності, виявляється цілком *безпідставною*, отже – приреченою на тотальну **кризу ідентичності** та її численні похідні.

Цей висновок та загальна картинка «світу під сумнівом» і має стати нашою путівкою зіркою в наступних іграх зі смыслом. Але – на все свій час.

ЕПЛОГ

Робен

Марот, спливає час –
На зустріч кличе нас.
Давай-но граги враз –
І хай спливає час!

Адам де ла Аль.

Гра про Робена і Маріон [49, р. 359]

Вступ завершено. Фрагментарій відкрито. Простір майбутньої гри окреслено. Актори – відомі. Автор... автор навіть сподівався відразу додати до Вступу два перші «фрагменти»: гру I «Про мігранта-аноніма» та гру II «Про механістичну людину-кіборга», – але дійсність видавничих обсягів вкотре виявилася сильнішою за авторські плани. Втім, початок зроблено – й нині головне, аби остаточно не вибухнуло те життя, яке й мають пояснювати філософи. Та якщо життя – вкотре – переможе смерть, у нас із читачем буде шанс знову зустрітися з ласки її величності Гри. Пограємо?

Список літератури

1. Аинса Ф. Реконструкция утопии : эссе / Фернандо Аинса. – М. : Наследие – Editions UNESCO, 1999. – 207 с.
2. Берлин И. Философия свободы. Европа / Исая Берлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2001. – 448 с.
3. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Иммануэль Валлерстайн. – М. : Логос, 2004. – 368 с.
4. Документ № 10. Из протокольной записи совещания Гитлера с руководителями фашистского рейха о целях войны против Советского Союза // Преступные цели – преступные средства : Документы об оккупационной политике фашистской Германии на территории СССР (1941–1944). – Третье издание. – М. : Экономика, 1985. – С. 48.
5. Йоас Х. Возникновение ценностей / Ханс Йоас. – СПб. : Алетея, 2013. – 312 с.
6. Кожев А. Введение в чтение Гегеля: Лекции по Феноменологии духа, читавшиеся с 1933 по 1939 г. в Высшей практической школе / А. Кожев. – СПб. : Наука, 2003. – 792 с.
7. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 2001. – 558, [1] с.
8. Лосев А. Ф. Диалектика художественной формы / А. Ф. Лосев // ФОРМА – СТИЛЬ – ВЫРАЖЕНИЕ. – М. : Мысль, 1995. – С. 5–296.
9. Лосев А. Ф. История эстетических учений / А. Ф. Лосев // ФОРМА – СТИЛЬ – ВЫРАЖЕНИЕ. – М. : Мысль, 1995. – С. 321–404.
10. Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1993. – 959 с.
11. Лосев А. Ф. Самое само / А. Ф. Лосев // Миф – Число – Сущность / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1994. – С. 299–526.
12. Маркузе Г. Одномерный человек / Герберт Маркузе. – М. : REFL-book, 1994. – 368 с.
13. Масарик Т. Либерализм / Томаш Масарик // О свободе : Антология мировой либеральной мысли (I половина XX века). – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – С. 201–219.

¹Згадаймо запізнілу квінтесенцію доби – ключові слова «особливої людини», Рахметова, в романі М. Г. Чернишевського «Що робити?»: «Проба. Треба». Це – за ділом.

² Див. про це також у [18, с. 97].

14. Милль Дж. С. О свободе / Дж. С. Милль // О свободе : Антология западноевропейской классической либеральной мысли. – М. : Наука, 1995. – С. 288–392.
15. Пико делла Мирандола. Речь о достоинстве человека / Джованни Пико делла Мирандола // Эстетика Ренессанса : антология : в 2 т. – М. : Искусство, 1981. – Т. 1. – С. 248–305.
16. Платон. Хармид / Платон // Собр. соч. : в 4 т. / Платон. – Т. 1. – М. : Мысль, 1994. – С. 341–371.
17. Рорти Р. Случайность, ирония и солидарность / Ричард Рорти. – М. : Русское феноменологическое общество, 1996. – 280 с.
18. Сватко Ю. И. Великое Без-различное (введение в философию игры) / Ю. И. Сватко // Философия языка: в границах и вне границ ; Ю. С. Степанов, Ю. И. Сватко, Ж. Делёз и др. – Х. : Око, 1999. – [Т. 3–4]. – С. 33–97. – (Международ. сер. монографий).
19. Сватко Ю. И. Вища освіта і ринок праці: міжнародний порядок денний і національні пріоритети України / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2010. – Т. 112 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–9.
20. Сватко Ю. І. Віртуальність. Час. Мова / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2011. – Т. 115 : Філософія та релігієзнавство. – С. 3–7.
21. Сватко Ю. И. Вызовы и препятствия на пути к реализации культуры мира: смысловая аксиоматика Мира Человека и его риторические максимы / Ю. И. Сватко // Межкультурный и межрелигиозный диалог в целях устойчивого развития : Материалы международной конференции ; Российская академия гос. службы при Президенте РФ ; Бюро ЮНЕСКО в Москве. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – С. 218–223.
22. Сватко Ю. І. «Європа+»: на шляху до культури миру (нове тисячоліття і його виклики) / Ю. І. Сватко // Україна – Європа: назустріч новому тисячоліттю (права людини, мир, демократія, толерантність, взаєморозуміння між народами). – К. : Stylos, 1999. – С. 4–20. – (Бібліотека Міжнародної кафедри ЮНЕСКО в НАУКМА).
23. Сватко Ю. І. «Європа+»: на шляху до культури миру? (Слідами «невигідної чесноти») / Ю. І. Сватко // Europejskie modele tolerancji. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2001. – S. 117–133.
24. Сватко Ю. І. Європейський Світ Людини: його максими і конфлікти / Ю. І. Сватко // Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. – К. : [Т-во конфліктологів України], 2006. – Вип. 5. – С. 74–81.
25. Сватко Ю. І. Значення освіти: на шляху до моніторингу та оцінки зобов'язань держави щодо виконання Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2006. – Т. 59 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–8.
26. Сватко Ю. И. Имя как Текст и Текст как Имя: лингвистические и лингвофилософские основания анализа: дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.01+10.02.19 / Ю. И. Сватко. – Краснодар, 1994. – 653 с.
27. Сватко Ю. І. Картина світу і освіта світу: коментар до програмного документа ЮНЕСКО «Велика програма І – Освіта» на 2012–2013 рр. / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2012. – Т. 136 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–13.
28. Сватко Ю. І. «Кінець прекрасної епохи», або Час зміни «картинки»? / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2013. – Т. 141 : Філософія та релігієзнавство. – С. 3–12.
29. Сватко Ю. І. Конфлікт як предмет знання / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2013. – Т. 149 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–9.
30. Сватко Ю. И. Мир Имени: явление смысла (Ещё одна попытка осмысления философии имени) / Ю. И. Сватко // Философия имени: в поисках новых пространств : моногр. / под ред. Ю. С. Степанова, Д. И. Руденко, Ю. В. Сватко. – Харьков : Око, 1993. – С. 6–68.
31. Сватко Ю. І. ...Між іншим, і «цивілізація жесту» (кілька штрихів до розуміння латинського християнського Середньовіччя як окремого культурно-історичного типу) / Ю. І. Сватко // Шмітт Ж.-К. Сенс жесту на середньовічному Заході. – Х. : Око, 2002. – С. 5–117.
32. Сватко Ю. І. Міф про кредит, або Вправа з прикладної філософії / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2014. – Т. 154 : Філософія та релігієзнавство. – С. 34–45.
33. Сватко Ю. І. Міф про кредит у світлі тексту про кредит, або Вправа з прикладної філософії-2 / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2015. – Т. 167 : Філософія та релігієзнавство. – С. 22–30.
34. Сватко Ю. І. Наприкінці Світу Людини: духовність, цінності, компетенція, освіта / Ю. І. Сватко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – К. : СхУНУ ім. В. Даля. – 2015. – Вип. 3 (66). – С. 174–197.
35. Сватко Ю. І. Онтоепістемологія конфлікту як складова конфліктологічної експертизи: індикатори, мова, рішення (за лаштунками інформаційного маскараду) / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2015. – Т. 175 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–21.
36. Сватко Ю. И. Онтология интерпретации / Ю. И. Сватко // Понимание как усмотрение и построение смыслов : сб. статей. – Тверь : Изд-во ТГУ, 1997. – Ч. 2. – С. 83–95.
37. Сватко Ю. І. Освіта у Світі Людини і глобальні виклики часу (освітні стратегії ЮНЕСКО та національні пріоритети України) / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2005. – Т. 47 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 7–13.
38. Сватко Ю. І. Освіта у Світі Людини: час змін? / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2011. – Т. 123 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–9.
39. Сватко Ю. І. Перспективи філософської освіти в Україні у світлі стратегічних завдань ЮНЕСКО в галузі філософії / Ю. І. Сватко // Філософська освіта в Україні: історія і сучасність : колективна монографія. – К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – С. 230–288.
40. Сватко Ю. І. Право на освіту в контексті глобальної кризи, «Цілей розвитку тисячоліття» і автономії університетів / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2009. – Т. 97 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–12.
41. Сватко Ю. І. Предмет філософії як інструмент аналізу історико-філософської доби / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2005. – Т. 37 : Філософія та релігієзнавство. – С. 9–14.
42. Сватко Ю. І. Принцип «Подивись на Абсолют!» як загальнометодологічна засада сучасного історико-філософського дослідження / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2007. – Т. 63 : Філософія та релігієзнавство. – С. 3–10.
43. Сватко Ю. І. Специфічна предметність європейської філософії в її співвіднесенні з проблемою визначення історико-філософських епох і філософських практик / Ю. І. Сватко // Магістеріум. Історико-філософські студії. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2008. – Вип. 30. – С. 3–17.
44. Сватко Ю. І. Типи інтелектуалів і культурно-історичні моделі інтелектуального життя (одна з можливих версій європейського досвіду осягання історії) / Ю. І. Сватко // Українські інтелектуали: погляд із сьогодення. – К. : Дельта, 2006. – С. 8–68.
45. Сватко Ю. І. Філософія імені в «концептуальному полі» ХХ ст.: між ейдосом і логосом / Ю. І. Сватко // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків : Око, 1994. – Т. 2. – С. 41–52.
46. Тарди Т. Критика либерального миростроительства / Тьерри Тарди // Ежегодник СИПРИ 2011: Вооружения, разоружение и международная безопасность. – М. : ИМЭМО РАН. 1998–2011, 2012. – 768 с.

47. Ферри Л. Философ и политическое [Электронный ресурс] / Люк Ферри. – 2002. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2002/22/fer.html>. – Заглавие с экрана.
48. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма. – М. : АСТ ; АСТ МОСКВА ; Полиграфиздат, 2010. – 588, [4] с. – (Психология).
49. Adam de la Halle. Le Jeu de Robin et Marion / Adam de la Halle // Œuvres complètes du trouvère Adam de la Halle (poesies et musique). – Paris : A. Durand & Pédone-Lauriel, libraires, 1873. – P. 345–412.
50. Carta de Paris para una nueva Europa [Electronic resource]. – 1990. – Mode of access: http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/4045_es.pdf.html. – Title of the screen.
51. Declaration Toward a Global Ethic [Electronic resource]. – 1993. – Mode of access: <http://www.weltethos.org/dat-english/03-declaration.htm>. – Title of the screen.
52. Discussions on the EU's future / International Herald Tribune, 16 June 2005 [Electronic resource]. – 2005. – Mode of access: <http://www.ihf.com/articles/2005/06/15/news/voices.php>. – Title of the screen.
53. Draft Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community [Electronic resource]. – 2009. – Mode of access: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00001.en07.pdf>. – Title of the screen.
54. Ferry L. Apprendre à vivre: Traité de philosophie à l'usage des jeunes générations / Luc Ferry. – Paris : Plon, 2006. – 302 p.
55. Our Creative Diversity: Report of the World Commission on Culture and Development [Electronic resource]. – 1995. – Mode of access: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001016/101651e.pdf>. – Title of the screen.
56. Our Global Neighborhood: Report of the Commission on Global Governance [Electronic resource]. – 1995. – Mode of access: <http://www.sovereignty.net/p/gov/ogn-front.html>. – Title of the screen.
57. Svatko Yu. A model of national policy analysis in the field of realization of the right to education / Yuriy Svatko (compl.). – Kyiv : Collect. of the International UNESCO Chair at the UKMA, 2006. – P. 3–21.
58. Svatko Yu. The case of the 'Evasive Initial' (Challenges and obstacles in the way of the culture of peace and human rights in the globalized World of Human) / Yuriy Svatko // UNESCO Chairs in Human Rights, Democracy, Peace and Tolerance, Bulletin 6/7 – 2004/05. Sixth/Seventh Issue, November 2005 / European University Center for Peace Studies (EPU), in co-operation with UNESCO. – Stadtschlaining, 2005. – Part II. – P. 320–327.

Yu. Svatko

FRAGMENTARIUM OF “THE BIG GAME” FOR THE 21th c. INTRODUCTION

Based on the previous works by the author and against the background of the commented introduction of the basic terms and notions, the article addresses the essential moments of the Human World functioning, with the latter seen as the latest cultural and historical model of Europe's life (and, in a broader sense, of the Western world); a methodological toolset is offered for philosophical studies of cultural and historical realities; an adequate philosophical language has been created to describe the worldview of the 21th c.

The author proposes an original definition of Europe to be an idea of the world arrangement under the guidance of human personality; focuses attention on the liberal-democratic nature of the Human World and its current notional definitude and actual accomplishability; defines notional shifts in the system of values resp. personality meanings (humanism, human rights, privacy, scientificity, morality, professionalism, conventionalism, culture, cultural communication, etc.), which are being transformed into relative values, or interests; registers a new set of actual competencies “at the close of the Human World” laic ludic personage, successfulness, fashionability, celebrity, creativeness, anarchic, unhistorical nature, competitiveness, rhetorical skillfulness, communicative banality, etc.).

Considering the basically ludic character of the Human World, an important place in the article has been given to presentation of some fragments of the original philosophy of games, wherefore the author provides a definition of game and briefly covers its basic cultural and historical models and styles, from Antiquity to the present days.

The main stress of the article is laid upon the problem of the actual accomplishment of the Human World and its transformation into its own parody.

Keywords: fragmentarium; game, replication of inimitable, ludic style; theory, history, practice; culture; the Absolute; the Human World, earthly paradise, socialism, capitalism, fascism, liberalism, transhumanism, human rights, freedom, laic, happiness, success, celebrity, fashion, dominating life format; knowledge, being, understanding, meaning, fact, actuality, reality; education.

Матеріал надійшов 04.03.2016